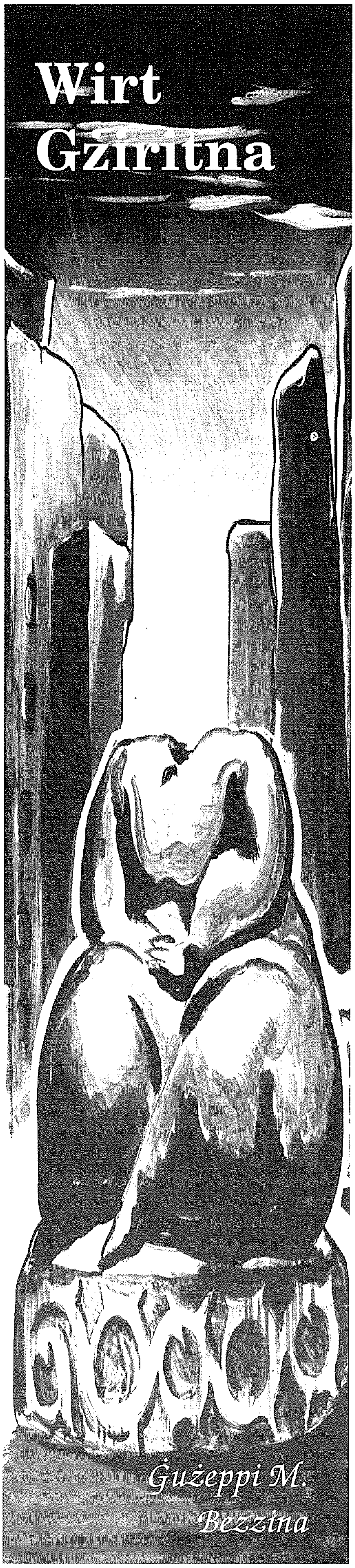

ĠUŻEPPI GRECH U L-MITĦNA TA` KOLA FIX-XAGĦRA

F'din il-ħarġa ser nitilgħu sax-Xagħra fejn ser inżuru l-Mitħna ta' Kola. L-ewwelnett ta' min jgħid li din iġġib dan l-isem peress li missier l-aħħar taħhan ta' din il-mitħna, Ġużeppi Grech, kien jismu Kola, u hekk bdiet tissejjaħ il-Mitħna ta' Kola. Ġużepp, li miet fl-1987, baqa' jħaddem il-mitħna sa l-aħħar gwerra għal dak li hu xogħol kummerċjali, imma baqa' jżommha f'kundizzjoni li taħdem sa' l-aħħar.

Tant kellu għal qalbu l-imtieħen li meta fis-sena1979 sema' li l-maltemp kien għamel ħerba mill-mitħna tax-Xarolla fiż-Żurrieq, Malta, kien ġie l-Ġgantija, fejn kont qiegħed xogħol, u wrieni x-xewqa li jmur iż-Żurrieq biex jurihom jew jgħinhom isewwuha, u dan ried jagħmlu bla ħlas, ħlief li jaħsbulu għall-irqad u l-ikel. Għadni qed narah b'dawk għajnejh żoroq jilmgħu bir-rispett li kellu lejn dawn il-monumenti. Ftit wara kelli l-okkażjoni li nkellem lill-Ministru tal-Affarijiet Barranin u Kultura ta' dak iż-żmien, u wrejtu bix-xewqa ta' Ġużepp Grech. Kien qabel miegħu li ssir xi ħaġa, imma l-affari ma mxietx iktar minn daqshekk.

Darb'oħra, permezz tal-ħabib tiegħi Lorrie Saliba, kont mort inżur lil zitu Marinton, li toqgħod fil-mitħna li tinsab fi Triq Għajn Qatet, wara San Franġisk fir-Rabat, hawn Għawdex, u fost ħafna kliem ieħor kont semmejtilha lil Ġużepp u dritt qabżet qaltli li meta kien għadu jiflaħ, sikwit kien jgħaddi l-mitħna biex jara li kollox kien f'postu fil-mitħna. Dawn huma żewġ episodji li kont imdaħħal fihom jien u li juru kemm Ġużepp kellu għal qalbu l-imtieħen tar-riħ, u kien dan iż-żelu li żamm il-mitħna ta' Kola milli tinqered bħalma ġralhom ħafna mtieħen oħra.

Ħafna mill-għodda li nsibu għall-wiri fil-mitħna kienu ta' l-istess Ġużeppi Grech u bosta minnhom għamilhom huwa stess Kien juża' l-għodda biex iżomm il-mitħna

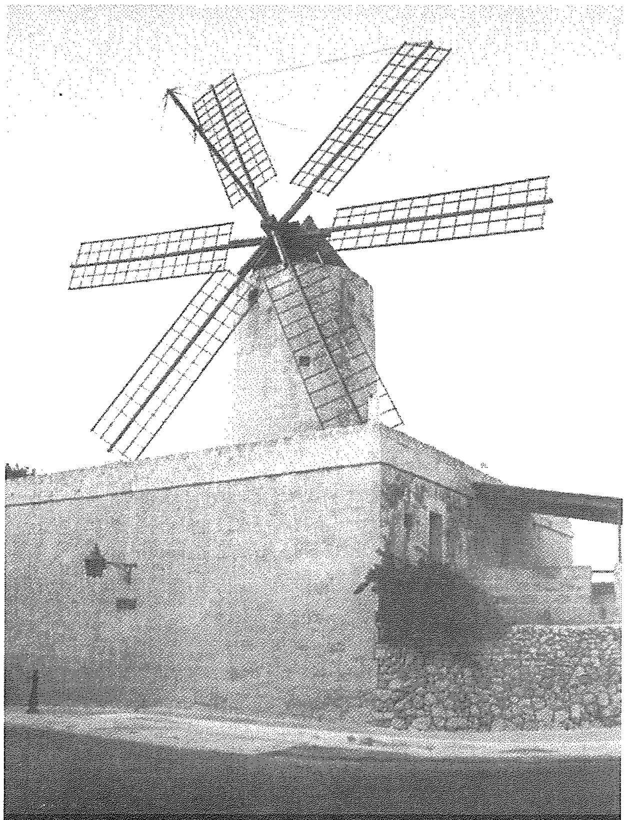
Il-Mitħna ta' Kola - Xagħra

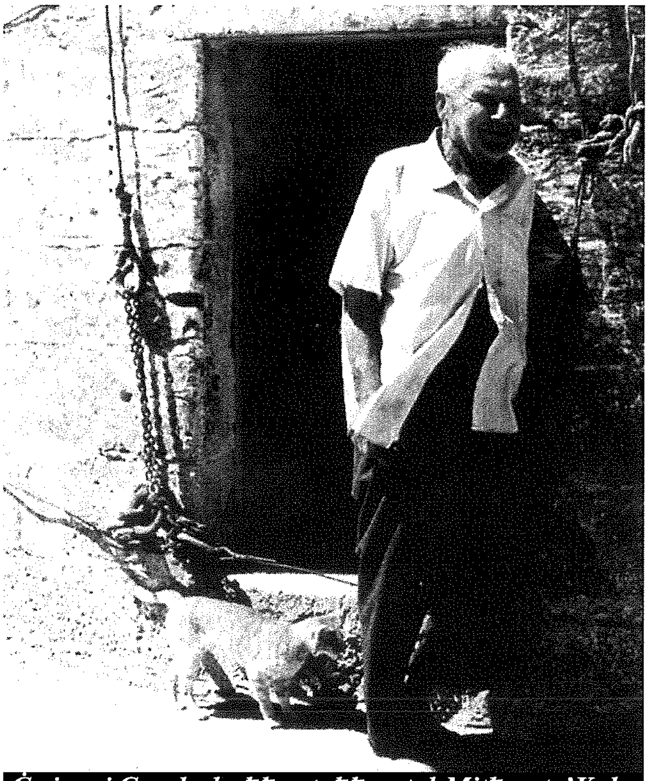
Ġużeppi Grech- l-aħħar taħħan tal-Mitħna ta'Kola

f'kundizzjoni tajba u li tista' taħdem. Naturalment, fl-aħħar snin, il-mitħna ma kienitx tintuża u għalhekk kien jaħdem dak kollu li kien jiġi għal idejh biex jaqla' l-ħobża ta' kuljum. U hekk ħadem kemm ta' taħħan, bil-mitħna żgħira li taħdem bl-idejn u li kien ivvinta hu stess fis-sular t'isfel, fejn kien jitħan il-ful għas-sajjieda; kemm ta' ħaddied, kif jixhdu l-forġa u l-inkwina flimkien ma' l-għodda; kif ukoll ta' mastrudaxxa, li bħala prova nsibu l-bank tal-injam, kif ukoll numru ta' għodda marbuta ma' din is-sengħa. Huwa ħalla kollox lill-knisja biex jinfetaħ mużew bihom.

Meta matul it-Tieni Gwerra, minħabba n-nuqqas ta' żejt, l-imtieħen ta' l-istim ġew imwaqqfa, Ġużepp kien bieżel ħafna kemm biex iħaddem il-mitħna tiegħu kif ukoll biex jgħin lit-taħħana sħabu jsewwu l-imtieħen tagħhom, li biċċa minnhom kienu ilhom weqfin is-snin. Hekk dan il-bniedem kellu sehem tassew importanti matul l-gwerra biex il-poplu Għawdxi ikun fornut bid-dqiq tant bżonnjuż f'dawk is-snin tal-biża'. F'dak iż-żmien Ġużepp irranġa madwar sebgħin mitħna.

Il-Bidu tal-Imtieħen.

Niġu issa biex ngħidu xi ħaġa dwar l-istorja ta' l-imtieħen tar-riħ. Dawn l-imtieħen ġew introdotti f'Malta mill-Kavallieri ta' San Ġwann. Kif nafu llum kien il-Gran Mastru Nikola Cottoner (1663 - 1680) li ġab espert tal-imtieħen minn Majorka, il-post fejn twieled u trabba l-istess Gran Mastru, biex jintroduċi l-imtieħen b'sitt antenni. Dawn it-tip ta' mtieħen kienu jikkonsistu biss fit-tromba mingħajr il-kwartieri tat-taħħan. F'Bormla, fil-post magħruf bħala Fuq Santa Margarita, għad hemm waħda mill-għaxra li kienu nbnew mill-Gran Mastru Cottoner. L-imtieħen li nbnew f'Għawdex fi żmien il-Kavallieri nbnew taħt il-Gran Mastri Perellos, De Vilhena u Lascaris. B'kollox inbnew madwar tnax -il waħda f'Għawdex, imma din ta' Kola biss li għada f'kundizzjoni tajba u bil-makkinarju kollu. Din il-mitħna nbniet fis-sena 1725, imma kellha terġa tinħatt minħabba li l-kwalità tal-ġebla u tat-tajn kienu nferjuri. L-istess ġara lil xi mtieħen fin-Nadur u fil-Għarb.

Din reġgħet inbniet xi ftit snin wara u fl-1731 tpoġġa il-makkinarju ta' ġewwa u ġiet mikrija lil Pawlu Refalo għal 144 skud fis-sena. Fl-1807 kienet mikrija lil Liberato Scicluna għal 710 skudi fis-sena u 6 tiġiġiet. Kien fis-sena 1840 li beda jħaddimha ċertu Nikola Sammut mis-Siġġiewi, li jiġi hu n-nannu ta' Manwel Sammut miż-Żurrieq, li għadu mimli bil-għomor u li kien jieħu ħsieb il-mitħna tax-Xarolla, li issa qiegħda f'dejn ibnu Ġorġ. Nikola Sammut kien ħadha b'ċens annwali ta' £33. 19s 2d.(33lira, 19-il xelin u 2 soldi) u warajh ħadha Nikol Grech li jiġi missier Ġużeppi Grech.

L-Għażla tal-Post

L-imtieħen kienu jinbnew fuq art kemm xejn għola mill-kumplament tal-bini jew anke fuq biċċa art miftuħa u imwarrba mill-istess bini biex ma jkollomx xkiel minħabba r-riħ. Fil-bliet kienu jinbnew fuq l-għola partijiet jew fuq is-swar ħalli jaħkmu kull żiffa. Ebda bini ma seta' jinbena fil-qrib tagħhom b'aktar minn sular wieħed.

L-Għodda li ħalla Ġużeppi Grech